

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1897.

Vsakega zavednega Slovenca mora v srcu veseliti napredek v družbenih knjigah, ki se nam kaže od leta do leta. Knjige izhajajo nekaj let sèm po vsebini in obliki tako dovršene, da ima kritika lahko delo; k večjemu le vspodbuja. Celó novih potov ne more lahko kazati, ker so knjige pripravne za razne stanove in sloje našega naroda, kakor za gospodo, tako še posebej za kmeta.

Letos je izšlo šestero knjig. Kar je posebno hvalevredno, je to, da je povestni leposlovni del s povestjo „Boj za pravico“ zastopan prav častno.

1. *Zgodbe sv. pisma. Slovincem priredil in razložil dr. Frančišek Lampe 4. sn. 4°. Str. 353 do 480.* Ta snopič nam kaže zadnjo dobo Sodikov in potem vso Davidovo zgodovino. Naposled podaje 10 prvih psalmov, iz česar sklepamo, da nam 5. snopič prinese še druge psalme. Knjiga ima mnogo lepih podob, ki jo delajo prijetno. — Zaradi zveze, v kateri je knjiga z našim uredništvom, je ne ocenjamo natančneje, ampak le želimo, da bi Slovenci ta snopič kakor druge skrbno hranili in pridno brali.

2. Zaradi zanimanja, katero imamo za leposlovno knjigo, ocenjamo takoj na tem mestu letošnje večjo povest:

Boj za pravico. Povest. Spisal Fr. J. Milovršnik. „Slovenskih Večernic“ 50. zvezek. 8°. Strani 192 Povest dela čast petdesetletnici — ako smemo tako reči — naših Večernic. Povest ustreza umetnostno in nravno svojemu namenu. Naslov se vjema z vsebino. Vse dejanje je res boj za pravico in sicer obeh zakonskih: pismonoše Janeza in njegove žene Roze s krutim posestnikom in odiralcem Grčarjem. Dolgo časa ju Grčar, ki je dosegel z zvijačo tudi župansko čast, zatira; niti goljufija, niti tatvina mu ni preslaba, da pahne oba v najhujšo nesrečo, zapor; skoro hočejo oba obsoditi v ječo zaradi velike tatvine: toda naposled se le pokaže, da je Grčar hudo-delec, a oba zakonska sta nedolžna. Zopet dobi Roza svoje očetovsko imetje, katero je bil ugrabil Grčar, Grčarja pa zadene dobro zaslužena kazen, desetletna ječa.

Povesti se vidi vseskozi, da ni pisana „tje v en dan“, marveč je globoko in umno preiščena. Tvarina ni nikako igranje z izmišljenimi dogodki, marveč dogodki so dobro utemeljeni. Tudi značaji so narisani dosledno. Grčar je pač nekaka izjema med našim ljudstvom, toda žal, da so take izjeme čim dalje pogostnejše, odkar izgublja pri našem narodu svojo moč vera, a jo pridobiva denar in

brezobzirno postopanje nekaternikov. Pisatelj je dobro poučen o vseh razmerah, v katerih se gibljejo njegovi junaki. Ob jednom pa je pojasnil vsako stvar tako, da je umevna preprostemu bralcu. Trdna nrvnost in vernost, ljubezen do kreposti preveva ves umotvor. V celoti in večini je tudi oblika dobra in prijetna. Omeniti bi utegnili, da bi se bila karakteristika v pogovorih dala še določneje izvesti in jezik bi se bil dal očistiti takega nemčevanja, kakoršno je v besedah: dopadati, doprinesiti hudobijo, podati se (sich begeben), začudjeno (verwundert). A v obče moramo le častitati odboru, da je pridobil vrlo moč za družbo in naše slovstvo. Da bi nam še mnogo napisal gospod Milovršnik!

Sv.

Iz luči in teme. Zložil E. Gangl. Tiskal in založil Rudolf Milic 8°. Str. 102. Cena elegantno vezanemu izvodu 1 gld. — Lična knjižica je pred mano. V njej so zbrani udje razmetanega poeta; zbrani so, rekli bi, koščki srca, in ti združeni v jedno celoto nam slikajo jasno očeta teh duševnih otročičev, določno njegovo srce in tudi njegovo mišljenje. Lahko rečemo: „Kdor pozna le-te, pozna mu glavo in srce.“

Kake glave, kakih nazorov je pesnik Gangl? V uvodni pesmi nam odgovarja:

Kakor cvet spomladi se razvija,
V duši se razvijaj poezija,
Poezija sveta — kakor Ti!

Ko je napisal to pesem na čelo svoji zbirki, priznal je javno, da ni učenec tistih estetikov, ki tudi v umetnost uvajajo sicer sam zase resnični modroslovski rek: Kar je, kar biva, to je lepo in dobro. Vsled tega imenujejo in imajo grde, nrvnemu redu nasprotujoče umotvore lepimi. — (Cf. Krug, Aesthetik § 8, Kant, Kritik der aesthetischen Urtheilskraft.) Torej teh in takih estetikov učenec Gangl ni! In to mora vsak z versko-nrvnega in vzgojeslovnega stališča odobravati in hvalliti. To je priznal celó znani neznanec, kritik C. G., kateri z nekakim ironičnim nasmihanjem hvali moralnost Ganglovih pesmij. Pravi: Najprimernejše darilce so dobro odgojenim devojkam! Ergo!?

Pesmij Gangl ni kar nič urejal po vsebini. Lahko bi jih bil zbral v razne skupine ljubavnih, planinskih, vinskih etc. pesmij. Toda tega ni storil. Prav je tako. Njegove pesmi so podoba življenja. Danes sedimo ob čaši zlatega vina, jutri preiščlja človek nesrečo, ki ga preganja in lovi; danes se meni s pisano cvetko, jutri zahrepeni po vzorni mladenki; danes se zgraža nad stradanjem in bedo, jutri se čudi bogastvu in razkošju; danes je doma ves srečen na domačem vrtu, jutri že pozdravlja

svojce iz ptujine; danes je Gangl modrijan, jutri sanjav mladenič. Prav zato so nekatere pesmice najivno ljubeznive, druge so globlje, a vendar umljive za vsakogar.

Kar se tiče slovila, moramo priznati, da so pesmi gladke, opiljene; jezik je čist. Da bi ocenjali vsako pesem zase, ter pretehtali njeno vrednost in izvirnost, za to ni tukaj mesta. Da je kaka misel že opeta, da kak stih spominja na narodno pesem: „rasti, rasti rožica“, in „rasti, rasti rožmarin“, ali na kako umetno pesem: Preš.: „Ki ljubezen jih rodi“, Gangl: „Ljubezen vroča jih rodi“, to so malenkostne drobtine in lahko vprašamo: „Quid novi sub sole?“

Izpregovoriti se mi pa zdi potrebno o dveh pesmih: „V drevoredu“ str. 86, in „Grajska hči“, stran 44, in sicer o prvi zato, ker je res nekaj prav izvirnega, o drugi pa zato, ker je premalo izvirna.

„Grajsko hči“ bi bilo bolje izpustiti nego sprejeti med zbrane pesmi. Preveč spominja na „Knezovega zeta“. Snov je tako opeta in premeta o nesrečni ljubezni, ki se mora končati s samomorom, da ne dela pesniku nič kaj časti. Res je, da je zakrita v pesmi istina: le tisti zakoni so srečni, katere sklepa prava, iskrena ljubezen; vsaka druga prisiljena zveza je le jarem, veriga, nesreča. Vendar je kljub temu ni odobravati, zakaj mladina ne misli tako globoko. Všeč ji je le trmoglavost grajske hčeri: Rajši poginem, kot odneham

„V drevoredu“ — kratka pesmica. Ali dobro nam slika moderno življenje, kovarstvo, hlimbo, nadutost, poltnost, bogastvo, beraštvo — vse, cela slika nam kar oživi v duši. Toda ta slika nas ne vleče, ta slika je tako zaokrožena, da tožnim srcem vzdihnemo s pesnikom vred nad takim prevratom

družabnega, naravnega in nramnega reda. To je čisto drug smoter, drug uspeh, kakor ga dosejajo sedanji saprofilii, ki pišejo le zato, da so interesantni, novi, da šegačejo ušesa, da jih bere mladina, ki bi v dobi kipečega življenja vrgla najrajša brzdo od sebe ter se drvila tje, kamor jo vleče slast in strast. Tem pač velja Herderjeva kritika o takih pisateljih: „Wenn dies nicht Entweihung des Edelsten der Menschheit, der Künste, der Gaben, des Gefühles, der Vernunft heisst, so kenne ich keine.“ (Kalligone, 3, 14.)

To bi bila odkritosrčna beseda o Ganglovi zbirki. Priporočamo jo z lahkim srcem slovenskemu občinstvu, pesniku pa kličemo: Vstrajno naprej! Nulla dies sine linea! F. S. Finžgar.

„Naš dom.“ Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga, zanimivosti itd. II. zvezek. „Zadnji grof celjski“ in „Iskalci biserov na otoku sv. Duha“. V Celji, 1897. Uredil, izdal in založil Dragotin Hribar. 8°. Str. 120. Cena 25 kr., po pošti 26 kr. — „Naš Dom“ je namerjal izprva izhajati kot časopis, a sedaj je samo zbirka manjših spisov. Prvi spis: „Zadnji grof celjski“ nam v lahki pripovestni obliki slika poslednjo dobo zadnjega celjskega grofa Ulrika. Dobro riše njegov značaj, namene, rodbino, njegovo tragiško smrt. — Spis je prav dober. Še boljše bi pa bilo, ko bi se bila izbrala čisto zgodovinska oblika, ker neveščci bralec ne vé, pri čem je: ali bere golo zgodovino ali tudi kaj izmišljenega zraven. — Drugi spis je povest: „Iskalci biserov na otoku sv. Duha.“ (Ruski spisal Emilij Mušik, preložil Krutogorski.) Povest je jako mična, pač pa tudi fantastična: nenavadni ljudje, nenavaden kraj, nenavadno delo — prekrasno za živo domišljijo! — Jezikovna oblika v knjižici je večinoma pravilna.

Razne stvari.

Kopitarja in Vuka Karadžića

pozemski ostanki so se prepeljali v slovensko in srbsko domovino dné 12. vinotoka. Ker so vsi slovenski listi natančno poročali o naši slovenski slavnosti, katero je priredila in priskrbela „Slovenska Matica“, in ker nam je tesno za prostor, sedaj ta časten dogodek samo omenjamo, želež, da bi mogli kakor Kopitarja tako i Vuka v bodočem letniku poslati s primernim spisom in pravo sliko.

„Kovač in smrt.“

Gosp. Fr. Göstl nam je poslal to-le poročilo:

Pri mojem dedu je služila dolgo vrsto let za kuharico dekla, doma iz šmartinske župnije pri Kranju. Ker se je bila že postarala, dobila je od

deda, ki je v njej čislal vzornega in zvestega posla, v njegovi drugi hiši. poleg katere je bil velik vrt, sobico, ter uživala i nadalje popolno oskrbljevanje, zato pa je pazila in pomagala pri oskrbi vrta ter bučelnjaka v njem. Stanovali smo v isti hiši. Nam otrokom je bila „teta Mica“ vse na svetu. Ob lepem vremenu smo bili na vrtu pod njenim zaščitjem, ob grdem smo se zbirali v njeni sobici. Pripovedovala nam je tudi rada mnoge lepe pripovedke, in naj so se še tolikokrat ponavljale, nam bi nikdar ne zadostila. Dobro se jih še spominjam, z veseljem si kličem v spomin srečne ure, katere sem preživel pri dobri, sedaj že davno mrtvi starki.

O kovaču in smrti nam je pravila:

Ko je Kristus s sv. Petrom potoval po zemlji, prenočil je nekoč pri kovaču, ki je bil vedno